

O CAMIÑO XACOBEO MARÍTIMO DAS ILLAS CASSITÉRIDES "A RUTA DAS ILLAS MAIORES (II)"

Por: Celestino Pardellas de Blas

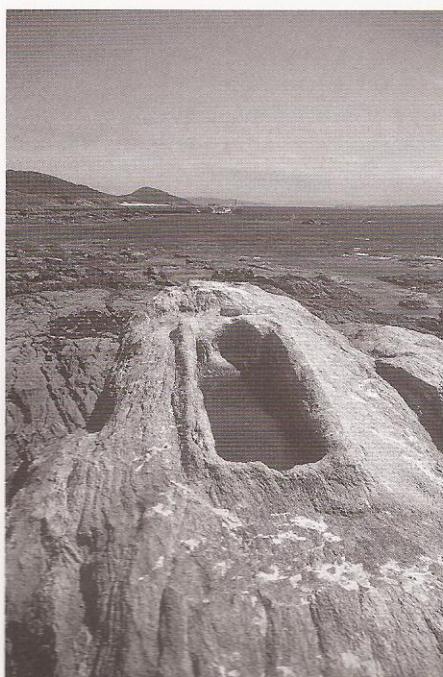

...o "Candorca", ó temón da Cassitéride, xa deixara a illa de Tambo pola popa e, sorteando as bateas de mexillón, ía rumbo a Bueu. Ó chegar ó Cabalo de Beluso, baixou a vela e, vogando paseniñamente, disfrutou

da paisaxe, das praias,..., e da zona natural de Cabo Udra, lugar onde a izou de novo e puxo proa á Illa de Ons, a súa próxima parada.

Ata agora a peregrinaxe comezada na illa da Insua, fora un verdadeiro acougo despois de tantos anos de traballo no mar sen pisar terra a penas; sentíase ben, coidaba que fora unha boa idea segui-la teoría do seu amigo o "Xurelo" e face-la Peregrinaxe a Santiago seguindo a Ruta das Illas Cassitérides.

Axudado por unha brisa do norte, axiña chegou a Ons. Decidiu bota-la poutada no fondeadoiro natural da praia de Melide, da que tiña bos recordos da súa

A "Laxe do Crego". Ons

mocidade cando ía a Ons, na dorna co seu pai, á centola. Pero antes acordou ir ata o peirao e achegarse á taberna para preguntar pola familia do "Robaliza", mariñeiro nativo de Ons que andaba embarcado con el nas Malvinas e que, cando decidira face-la Ruta e preparalo percorrido,

A Cassitéride achegándose a Ons

contáralle centos de historias sobre esta Illa.

Deixou a Cassitéride fondeada a carón do peirao e dirixiuse ó pobo. Informáronlle que a familia do "Robaliza" tiñan a casa ó carón do Faro, no barrio do Cucorno. Ata alí subiu e, á porta, recibíuno o avó do seu compañeiro, chamado Manolo.

Despois de explicarlle o motivo da súa viaxe e visita Manolo, que quedou moi agradecido por levarlle novas e saúdos do seu neto, ó que non vía dende hai uns anos, convidouno a merendar. Tomaron a típica merenda illán a base de pan de millo, acabado de saír do forno, mesturado con ovos caseiros, para rematar degustando o típico postre illán, o Bandullo.

Interesouse por escoitar da súa boca as numerosas historias e lendas que o "Robaliza" lles contara no barco, en especial a que facía referencia a un Sepulcro Antropomorfo que había nunha das praias da Illa, coñecida como Area dos Cans, do que o "Robaliza" díxerlle que nel estivera o Apóstolo Santiago antes de que os seus discípulos emprenderan a derradeira singradura cara a Padrón.

Pasaron un bo rato de parolada contándolle cousas do seu neto e con moita máis confianza, o sr. Manolo convidouno a cear e ata baixou ó peirao para achegarse con el a Melide e axudarlle a amarra-la dorna. Fixeron

un tira-vira e quedou fondeada. Dende a praia, e por unhas corredoiras con fermosas vistas sobre a Ría de Pontevedra e a Lanzada, axiña chegaron de novo á casa, non sen antes parar nunha das súas fincas e axudarlle a cargar, nun carro de man, uns sacos de patacas que pola mañá andara a colleitar. Camiño da casa comezou a contarlle ó “Candorca” a historia da Laxe do Crego:

O MOSTEIRO DA LAXE DO CREGO

... a Illa estivo habitada dende tempos dos mouros. As casas tiñanas en Canexol (no Castro) e, na Cova dos Mouros, agochaban os seus tesouros. Nesa cova hai moitos pasadizos que levan ó mar e era por onde escapaban cando os atacaban.

Disque ó longo da historia á Illa viñeron moitos piratas e que, en Ons, se preparaban e aprovisionaban para atacar despois á Lanzada e subir pola ría de Arousa cara a Santiago en busca das riquezas do Apóstolo.

Houbo un tempo en que a Illa pertenceu ó Cabildo Catedralicio e este pasouna, para a súa administración, ó Mosteiro de San Martín Pinario. Por esas datas viñeron monxes aquí e fundaron un mosteiro que estaba preto do mar, ó lado da praia de Area dos Cans.

Eses monxes dedicábanse á agricultura, á pesca do polbo e á oración. O polbo que pescaban disque o enviaban para Santiago. Un día, dende o alto do Castro, os veciños que vivían daquela en Ons viron como se achegaban cara á Illa unhas naves descoñecidas procedentes da Illa de Sálvora.

Como era costume axiña fixeron unha enorme fogueira no alto do Cucorno, onde hoxe está o Faro, para avisar ós da Lanzada e que estes o advertisen ó resto dos pobos do Salnés, por se viñan en plan de ataque ou raspiña.

Ó chegar a Ons intentaron saqueala. Os veciños fixéronlles fronte, pero foron derrotados con rapidez. Ante o medo, decidiron refuxiarse todos no mosteiro.

Os piratas, que disque eran Normandos, intentaron infructuosamente derriba-la enorme porta do mosteiro, pero non o conseguiron, polo que decidiron prepararse para realizar un ataque definitivo.

Cando xa tiñan todo argallado e preparado e ían a comeza-lo asalto, viron con asombro como polo mar e a gran velocidade íase formando unha enorme onda que a medida que se achegaba cada vez era máis grande. Mirando que podería chegar a superar a Illa, atemorizados, escaparon cara a banda contraria e refuxiáronse nas furnas existentes.

Escoitaron un enorme estrondo e alí quedaron durante un tempo. Ó coidar que todo pasara, saíron e cando chegaron ó lugar onde se atopaba o mosteiro, quedaron abraiados. Non podían dar creto ó que miraban os seus ollos: o mosteiro desaparecera e non había rastro ningún del, só unha sepultura, escavada na rocha, tapada cunha enorme lousa.

O avó do “Robaliza” era unha persoa moi afable e disfrutaba contando todo tipo de historias, contos, lendas, anécdotas,..., o que provocou que a noite se botara enriba.

As historias de meigas, da Santa Compañía, de encantamentos,..., puxeron nervioso ó “Candorca” ó pensar que tiña que percorrer boa parte desta Illa meiga

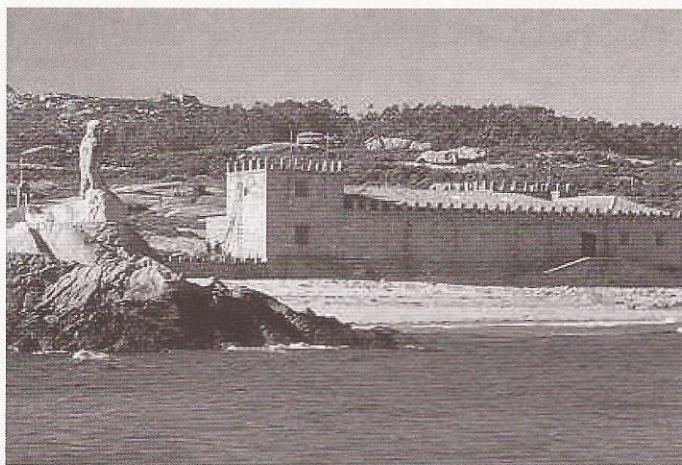
Pedras moi traballadas da base dun piorno no Canexol

e chea de “espíritus nouturnos” para chegar á praia de Melide, polo que, aínda que era un home corpulento e curtido lobo de mar que navegara por tódolos mares do mundo, non dubidou nin un chisco cando o sr. Manolo convidouno a quedar a pasa-la noite na súa casa. ¿Sería medo ou comodidade?; o certo é que un pouco asustado estaba e como a noite estaba tranquila, a dorna non corría perigo.

Á mañá seguinte e antes de comeza-la nova singradura cara á Illa de Sálvora, o sr. Manolo levouno ata a praia de Area dos Cans para que mirara de preto a Laxe do Crego e aproveitar tamén para ensinarlle as pedras, moi ben traballadas, que serven de base a uns piornos que hai en Canexol e que, dende logo, el mantén a teoría de que non foron esculpidas para servir de apoio á cámara do piorno. Sempre se preguntou ¿Pertencerían ó mosteiro?

Despois de despedirse, decidiu ir vogando de vagar ata a punta do Centulo; a noite fora moi longa e a base de caldeirada de maragota, bandullo, viño e algunha copiña de caña, víase na necesidade de facer algo de exercicio para poñer-lo seu corpo en condicións.

Como era un día de calma chicha e aínda recordaba a frase que lle dixeran o avó do Robaliza: “*hoxe non morre un mixto*”, decidiu seguir vogando ata que veu que pagaba a pena iza-la vela. Ó dobrar San Vicente do Mar, xurdiu unha brisiña do noroeste que o animou a deixar os remos e comezar a velear.

Antiga fábrica de Salga, Illa de Sálvora

Cando chegou a Sálvora, saíulle ó peirao o vixiante da Illa, que era de St^a Uxía de Ribeira, para prohibirlle a entrada xa que é unha Illa privada. Iniciaron unha conversa onde, como facía sempre, explicoulle o motivo da súa viaxe. Non houbo que gastar moita saliva para

convencelo pois, ó comentarlle o “Candorca” que era sobriño do sr. José (O mellor carpinteiro de ribeira que había en Aguiño), Arturo, que así se chamaba o vixiante, que o coñecía, non lle puxo atranco algún para que percorrera a Illa e visitara o Faro.

Deron unha volta por esta Illa virxe, miraron a antiga fábrica de salgazón hoxe convertida en Pazo; as casas do que fora o pobo illán; visitaron a Capela,..., e foron dando un paseo ata o Faro. Alí puxéronse a falar co fareiro que, na súa soidade, agradeceu a visita. Sen máis comezaron as historias, como as referidas á Santa Compañía; a do cabaleiro Roldán que chegou a Sálvora fuxindo dos seus inimigos; dos milagres da fonte de Santa Catalina e da cova que se atopa ó seu carón e que comunica a Illa coa próxima vila de Ribeira;...; pero dende logo a que máis lle impresionou foi o relato do afundimento do vapor <Santa Isabel> :

O NAUFRAXIO DO VAPOR <SANTA ISABEL>

O buque saíra de A Coruña o 1 de xaneiro de 1921 con destino ó porto de Vilagarcía. Durante a viaxe desatouse unha forte tormenta que facía moi dificultosa a normal navegación que debería levar este vapor.

Contaba o segundo oficial que ás 12 da noite tomaran a situación co faro da Illa de Sálvora, estando o buque a oito millas del. Pasado un tempo unha forte chuvascada obrigou a reduci-la marcha pois impedía a visibilidade das luces de Sálvora e Ons.

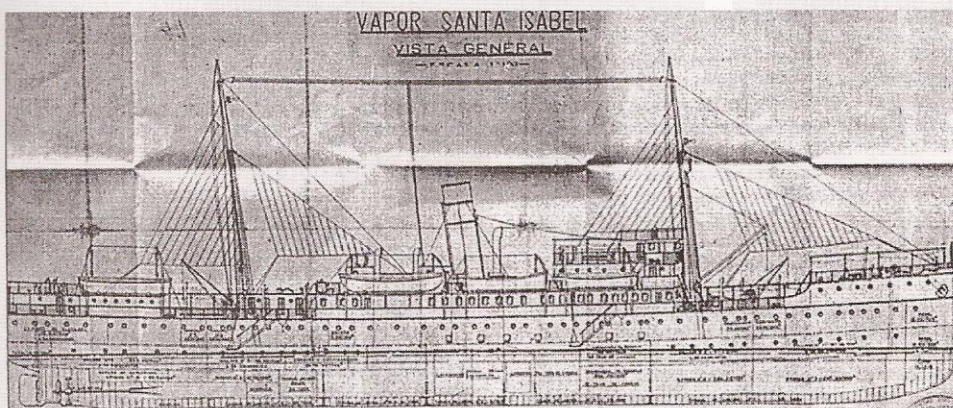
O barco navegaba lentamente preto da Illa de Ons, cando ollaron unhas rochas pola proa do barco, polo que deron a orde de retroceder. Segundo parece as malas condicións meteorolóxicas e, o feito de ir o buque en lastre, impediu que esta manobra se realizara satisfactoriamente, o que provocou o seu encallamento nunha posición bastante perigosa.

O temporal arrastrou o barco contra os baixos coñecidos como “Pagán” e “Filla de Pagán”, preto da punta de Besuqueiros, mesmo ó pé do Faro da Illa. O mal tempo reinante deixou inutilizados unha boa parte dos botes salvavidas que complicou aínda máis a traxedia deste vapor.

A tripulación intentou con tódolos

medios ó seu alcance poñer a salvo ós pasaxeiros.

Os oficiais tiñan esperanzas, aínda que o mar era un inferno, de que chegasen auxilios, pero sobre as 9 da mañá o <Santa Isabel> comezou a afundirse pola parte de popa onde se refuxiara unha grande parte dos pasaxeiros. Algúns puideron subir ós botes salvavidas pero o mar era salvaxe.

O Vapor "Santa Isabel"

Deuse a triste visión dunha nai que, en cuberta, intentaba amparar co seu corpo a cinco pequenos. O mar íaos arrincando, un tras outro, dos brazos daquela muller que afogaba de dor. Ó final, ela tamén pereceu.

Moi importante foi o excepcional valor dos veciños e veciñas da illa nos labores de rescate.

Por aquelas datas a Illa de Sálvora contaba con aproximadamente 35 veciños. Aquela noite deitáranse cedo por mor do mal tempo reinante.

Cando comezaban a concilia-lo sono, escoitaron uns berros pedindo axuda. De seguida todos saíron a ver que ocorría. Era o torreiro que pedía auxilio dando a nova do afundimento dun barco fronte ó Faro.

Todos acudiron ó lugar para intentar botar unha man. Saíron tamén cara á zona do naufraxio dúas dornas; unha tripulada por mariñeiros con experiencia e outra por mulleres.

A súa valentía deu os seus froitos xa que puideron, aínda que a furia do mar non permitía grandes alardes, salvar a moitos náufragos.

Contan que as escenas vividas foron

arrepiantes. Berros de dor, de pánico,..., dos náufragos que intentaban achegarse ós cantís e que o forte mar os esnaquizaba contra as rochas.

Perderon a vida 213 persoas nese naufraxio, o máis terrible que se recorda nas costas galegas. Importante foi a concesión á vila de Ribeira do título de "Moi Nobre, Moi Leal e Humanitaria" polo valor e a coraxe amosados polos seus veciños nos labores de rescate.

Pasou a noite no faro convidado polo fareiro. Á mañá acompañouno ata a Illa de Rúa, pois tiña que comprobar o Faro alí existente. Atracaron nun pequeno desembarcadiro para percorrela. Ó "Candorca" traíalle moitos recordos xa que nela, cando era mozo, paraban a descansar entre lance e lance.

Contáralle o seu pai que durante a Guerra Civil Española alí houbo un destacamento para controlar os barcos que entraban e saían da ría. Tiñan un canón de emprazamento fixo e dous barcos, "Juan José" e "Luisito", ían diariamente dende Ribeira a levarlles provisiones.

Revisado o Faro, regresaron pasando ó carón doutras illas máis pequenas como as Sagres, as Centolleiras, o Falcoeiro, Vionta, Noro,..., con innumerables historias e lendas, nas que non se vai a entrar xa que só, nesta singradura, ía a falar das Illas maiores.

Casas da Illa de Sálvora

No peirao de Sálvora despediuse de Arturo e do fareiro; izou a vela e puxo rumbo cara ás Illas de Arousa e Cortegada, as súas próximas e últimas paradas desta marabilliosa Ruta Marítima das Illas Cassitérides, das que falaremos no próximo número.